

Ergenlerin Çocuk Hakları Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi

Figen GÜRSOY¹
 Nur Sena ÖZ¹
 Zehra ERİŞ²

Investigation of Adolescents' Views on Children's Rights

Özet

Amaç: “Çocuk Hakları” çocukların doğumdan itibaren sahip oldukları; ırk, dil, din, cinsiyet ya da toplumsal farklılıkları kabul etmeden sahip olunan ve çocukların yüksek yararını korumayı amaçlayan haklardır. Çalışmada Isparta'nın Keçiörlü ilçesinde bulunan lisenin 9, 10, 11, ve 12. sınıflarına devam eden ergenlerin “Çocuk Hakları” hakkındaki görüşlerinin alınması amaçlanmıştır. **Yöntem:** Çalışmaya Isparta'nın Keçiörlü ilçesinde lise eğitimine devam eden 14-17 yaş grubunda olan 27 ergen (15 kız, 12 erkek) dahil edilmiştir. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmış olup amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak seçilmiştir. Çalışmanın belirlenen amacını gerçekleştirmek için nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak görüşme formu kullanılmış ve içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. **Bulgular:** Öğrencilerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşme hakkındaki görüşleri “bilinmiyor (f:10), çocukların haklarını korur (f:8), şiddeti engeller (f:6) ve eğitim ve oyun imkânı sağlar (f:3)” olarak dağılım göstermektedir. Çocuk hakları hakkındaki görüşleri “çocukların sahip olduğu haklar (f:9), olumsuz durumlardan çocukları korumak (f:7), özgürlük ve yaşamak (f:7) ve bilinmiyor (f:4)” şeklindedir. Çocuk haklarının ülkeden ülkeye farklılık gösterip göstermediği hakkındaki görüşleri “ülkeden ülkeye değişir (f:18), çocuk hakları evrenselidir (f:7) ve değişebilir ama değişmemelidir (f:2)” olarak cevaplar elde edilmiştir. “Çocukların en çok ihtiyaç duydukları hakları nelerdir?” diye sorulduğunda ise “temel ihtiyaçlar (f:14), eğitim ve oyun ihtiyacı (f:12), duygusal ve sosyal ihtiyaçlar (f:11) ve maddi ihtiyaçlar (f:3)” olarak cevaplar gruplandırılmıştır. Çocuk haklarına ilişkin yaşanan sorunların neler olduğu sorulduğunda “cinsel istismar (f:8), fiziksel istismar (f:7), çocuk haklarının korunamaması (f:7), çocuklara değer verilmemesi (f:5), eğitim ve oyun haklarının çocukların ellerinden alınması (f:4), sözel istismar (f:3) ve bilinmiyor (f:3)” başlıklarında ifadeler elde edilmiştir. Yaşanan sorunlara çözüm önerileri hakkındaki görüşleri ise “eğitim verilmeli (f:8), denetim sağlanması (f:7), ceza verilmeli (f:5), sevgi ve saygı ortamının sağlanması (f:5) ve bilinmiyor (f:4)” olarak dağılım göstermektedir. **Sonuç:** Elde edilen sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, lise öğrencilerinin çocuk hakları hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları belirlenmiştir. Ergenlerin çocuk haklarına ilişkin bilgilendirilmesi, farkındalıklarının artırılması ve haklarını koruma yöntemlerini bilmelerini sağlama açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk hakları, ergenler, çocuk hakları sözleşmesi

Alındığı tarih/Received

Date:

26.04.2020

Kabul tarihi/Accepted

Date:

15.09.2020

Sorumlu yazar: Nur Sena

ÖZ

e-mail:

sena.oz@ankara.edu.tr

¹Ankara Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri
Fakültesi, Çocuk
Gelişimi Bölümü,
Ankara, Türkiye

² Isparta Mustafa
Gürkan Anadolu Lisesi,
Isparta, Türkiye

Abstract

Aim: “Children's Rights” is what children have since birth; race, language, religion, gender or social differences are the rights that you own and aim to protect the best interests of children. In this study, it is aimed to get the opinions of adolescents who continue their high school education as 9., 10., 11., and classes in Keçiörlü district of Isparta about “Children's Rights”. **Method:** The study included 27 adolescents (15 girls, 12 boys) whose ages 14-17 continue their high school education in Keçiörlü district of Isparta. Participation in the study was voluntary and was selected using the purposive sampling method. In order to realize the determined purpose of the study, interview form was used by using qualitative research methods and analyzed by content analysis method. **Results:** Students' views on the Convention on the Rights of the Child are distributed as “unknown (f:10), protecting children's rights (f:8), preventing violence (f:6) and providing educational and play opportunities (f:3)”. Opinions about children's rights; “The rights of children (f:9), protecting children from negative situations (f:7), freedom and living (f:7) and unknown (f:4)”. Opinions about whether children's rights differ from country to country; The answers were obtained as “it varies from country to country (f:18), children's rights are universal (f:7) and may vary but should not (f:2)”. “What are the rights children need most?” When asked, the answers were grouped as “basic needs (f:14), education and play needs (f:12), emotional and social needs (f:11) and material needs (f:3)”. When asked about the problems regarding children's rights, “sexual abuse (f:8), physical abuse (f:7), child rights cannot be protected (f:7), children are not valued (f:5), and their rights are taken away from education and games (f:7), statements were obtained under the headings (f:4), verbal abuse (f:3) and unknown (f:3)”. Their views on the solutions to the problems encountered were “educated (f:8), providing supervision (f:7), punishment (f:5), providing an atmosphere of love and respect (f:5) and unknown (f:4)” shows distribution. **Conclusion:** Considering the results obtained, it is seen that high school students do not have enough information about children's rights. It is considered important to inform adolescents about children's rights, to increase their awareness and to know the methods of protecting their rights.

Keywords: Child rights, adolescents, Convention on the rights of the child

GİRİŞ

Ülkemiz toplam nüfusunun yaklaşık olarak %23'ü 0-14 yaş grubundan oluşmaktadır (TÜİK, 2019). On sekiz yaşının altındaki tüm bireyler kanunlar ile çocuk olarak sayılmaktadır. 2005 yılında Türkiye'de yürürlüğe giren Çocuk Koruma Kanununa göre daha geniş bir kapsamda; erken yaşta ergin olsa bile on sekiz yaşını doldurmamış tüm bireyler çocuktur (Kurt, 2016). Çocukların iyi bir yaşama sahip olmaları, bütün toplumlar açısından büyük bir öneme sahiptir. Toplumların geleceğini oluşturacak olan çocukların ihtiyaçlarının karşılanması kritik bir öneme sahiptir (Karakaş ve Çevik, 2016). Günümüz toplumlarında çocukların sahip oldukları temel hak ve özgürlüklerinin çocuklara tanıtılması önemli bir gereklilik haline gelmiştir. Çocukların yüksek yararlarını gözeterek oluşturulmuş çocuk haklarının, çocuk temelli yaklaşımları uygularken onlara yol gösterici olması gereken önemli bir kavram niteliğindedir (Uçuş ve Şahin, 2012).

Çocukların temel ihtiyaçları olarak adlandırılan; bakım, beslenme daha sonra eğitim, sosyal ve duygusal gelişim gibi ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli ortam ve olanakların ve toplumsal bilincin oluşturulması ile sağlanabilmektedir. Bunu da devletler, yasal ve yönetsel olanaklar sağlayarak oluşturabilirler (Uğurlu ve Gülsen, 2014). Çocuk hakları ise devletlerin çocukların haklarını koruyabilmeleri için, var olan haklardır ve insan hakları kavramının altında yer almaktadır (Kurt, 2016). Geçmişten bugüne kadar çocuk haklarını korumak için farklı belgeler mevcuttur. Bunlar tarihsel olarak: 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, 1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi, 1963 Türk Çocuk Hakları Bildirgesi ve 1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesidir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 20 Kasım 1989 tarihinde 44/25 sayılı karar ile kabul etmiştir. Sözleşme Türkiye'de 27 Ocak 1995 tarihinde 22184 sayılı ile Resmî Gazetede yayımlanmıştır. Bununla birlikte çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış içerisindeki bir ailede yetişmesinin lüzumunu kabul etmiştir. Çocuğun toplumda bireysel yaşantı sürdürülebilmesi için, doğum öncesi süreçten başlamak üzere, bedensel ve zihinsel erginliğe ulaşana kadar uygun yasal korumaları kapsayan güvence ve korumaları içermektedir (Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1995).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde (20 Kasım 1989) yaşamsal haklar, gelişme hakları, korunma hakları, katılma hakları gibi başlıklar altında çocukların sahip olduğu haklar gruplandırılmaktadır. Yaşamsal haklar; çocuğun standartlara uygun, tıbbi bakım, beslenme, barınma gibi temel ihtiyaçlarını kapsamaktadır. Gelişme hakkı; çocuğun kendini gerçekleştirebilmesi için eğitim, oyun, dinlenme, bilgi edinme gibi haklarını içermektedir. Korunma hakları; çocuğun ihmal ve istismara karşı korunmasını sağlayan haklardır. Katılma hakları ise çocuğun, ailesinde ve toplumda aktif bir role sahip olmasının sağlanmasını içermektedir (Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1995).

Çocuk haklarının korunması bildirelerinin ülkelerin iç hukuk normuna dönmesi gerekmektedir (Kurt, 2016). Çocuk haklarının korunması ne kadar yasalar ve hukuk kuralları ile olsa da çocukların kendi haklarını bilerek büyümeleri ileride yetişkin olduklarında da çocukların haklarına saygı duyulması açısından önemlidir. Bu nedenle de çocuk haklarının öğretimi okul öncesi dönemden yüksek öğretime kadar olan süreçte, her yaşa uygun öğretim teknikleri ile demokrasi ve hakların öğretilir (Patrick, 2003; Neslitürk ve Ersoy, 2007). Çocuklara verilecek çocuk hakları eğitimleri için, öncelikle bu konuda neler bilindiğinin tespit edilmesi ilk adım olarak değerlendirilmektedir. Özellikle ergenlik döneminde olan çocukların çocuk hakları hakkındaki görüşlerinin alınması, önceki yıllarda çocuk haklarını öğrenip öğrenmediğinin anlaşılmasını sağlamaktadır.

Literatürde çocuk haklarına ilişkin farklı çalışmalar yapılmış olsa bile çocukların bakış açısıyla çocukların günlük yaşam deneyimlerini inceleyen oldukça sınırlı çalışma mevcuttur (Harcourt ve Hägglund, 2013). Mevcut çalışmada Isparta'nın Keçiborlu ilçesinde bulunan lisenin 9, 10, 11, ve 12. sınıflarına devam eden ergenlerin "Çocuk Hakları" hakkındaki bilgi düzeylerini belirlemek ve kendi ifadeleri ile çocuk hakları hakkındaki görüşlerini belirlemek amaçlanmaktadır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Isparta'nın Keçiborlu ilçesinde liseye devam eden ergenlerin "Çocuk Hakları" hakkındaki görüşlerini almayı amaçlayan çalışma nitel yöntemlerden yararlanılarak planlanmıştır. Nitel araştırmalar, gözlenebilir davranışlar yerine bu davranışların altında yatan nedenlere odaklanmaktadır. Bu amaçla kullanılan görüşme yönteminde bireylerin bir konu hakkındaki anlayışları, inançları ve sosyal dünyayı algılayışları üzerinde odaklanmaktadır (Merriam ve Tisdell,

2015; Dallos ve Draper, 2016).

Çalışma Grubu

Ergenlerin çocuk hakları hakkındaki görüşlerini incelemeyi amaçlayan çalışmanın örneklem grubunu, Isparta'nın Keçiborlu ilçesinde 2019/2020 eğitim öğretim yılı içinde lise eğitimine devam eden 14-16 yaş grubunda olan 2'si 9.sınıf, 3'ü 10.sınıf, 13'ü 11.sınıf ve 9'u 12.sınıfta bulunan toplam 27 (15 kız,12 erkek) ergen oluşturmuştur. Ergenler ilçede bulunan iki farklı liseden sınıflarına göre çalışmaya katılmak için gönüllü olma durumları dikkate alınarak dahil edilmişlerdir. Çalışmaya katılacak ergenlerin cinsiyetlerinin yaklaşık olarak eşit dağılmasına dikkat edilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan ergenlerin 18'i öğrenime devam ettikleri lisenin yurdunda kalırken 9'u ise ailesinin yanında kalmaktadır. Çalışmaya katılım, gönüllük esasına dayalı olup amaçlı örnekleme yönteminden faydalanılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Çocuk Hakları Hakkında Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu: Çalışmada lise eğitimine devam eden ergenlerin çocuk hakları hakkındaki görüşlerini almak amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Öncelikle formun hazırlanması için çocuk hakları ile ilgili literatür taranmış ve bir soru formu oluşturulmuştur. Oluşturulan form, çocuk gelişimi alanında üç alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan alınan görüşlere göre forma son hali verilmiştir. Formda toplamda 10 soru yer almakta ve bütün sorular açık uçludur. Görüşme Formunda; sınıf, cinsiyet, yaş gibi demografik değişkenleri içermektedir. Bu soruların dışında; "çocuk" denilince akları gelenler, "Çocuk Hakları Sözleşmesi" hakkında bilinenler, "Çocuk Hakları" denilince anlaşılan düşünceler, çocukların en çok hangi hakka ihtiyaç duyduğu, çocuk haklarının ülkelere göre değişimi ve çocuk haklarına ilişkin yaşanan sorunlara ait görüşlerini belirtmeleri gereken sorular yer almaktadır.

Veri Toplama Süreci

Araştırmacı Isparta'nın Keçiborlu ilçesinde liseye devam eden ergenlerden

çalışmaya katılmak için, gönüllü olan ergenlerden bireysel olarak veri toplamıştır. Veri toplama sürecinde okul müdürleri ile ön görüşme yapılmıştır. Çalışmaya katılmak için, gönüllü olan ergenler belirlenmiş ve öğrencilere aydınlatılmış onam formu verilerek çalışma hakkında bilgi verilmiştir. Liselerin tüm sınıf düzeylerinden çalışmaya çocuk dahil edilmesine dikkat edilmiştir. Sınıf düzeylerine göre çalışmaya katılım durumları farklılık göstermektedir. Bütün veriler standart olması açısından bir araştırmacı tarafından bireysel olarak toplanmıştır. Görüşme sırasında herhangi bir kayıt aracı kullanılmamıştır. Veriler katılımcıların kendi sınıflarında ders aralarında doldurulmuştur. Çalışmaya katılmak için gönüllü olan ergenlere görüşme formu verilmiş ve ergenlerden formu kalem kullanarak doldurması istenmiştir. Bütün ergenler araştırmacının yanında formları doldurmuşlardır.

Verilerin Analizi

Lise eğitimine devam eden ergenlerin çocuk hakları hakkındaki görüşlerini almayı amaçlayan çalışmada toplanan tüm veriler birebir ifade edildiği hali ile bilgisayar ortamına geçirilmiştir. Daha sonra Maxqda Nitel Analiz Programı kullanılarak tüm sorulara ait kodlamalar oluşturulmuştur. Sorulara verilen cevaplara ilişkin alt kodlar belirlenmiştir. Bütün kodlamalar iki araştırmacı tarafından eş zamanlı olarak yapılmış; çalışmanın sonrasında elde edilen kodlamalar, karşılaştırılarak kodlamalara son hali verilmiş ve alt kodların sıklıkları belirlenerek tablolar oluşturulmuştur.

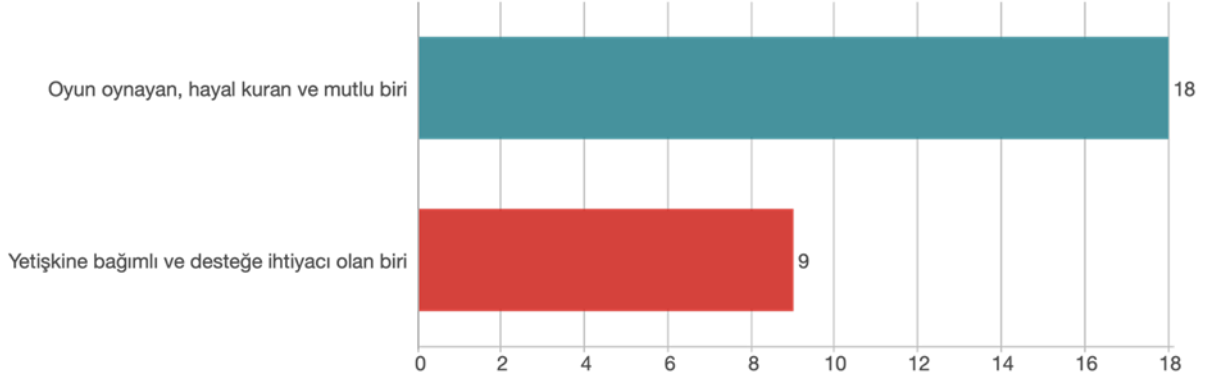
BULGULAR

Ergenlerin "Çocuk Hakları" hakkındaki görüşleri, kategoriler halinde gruplandırılmış ve tablo üzerinde verilmiştir. Her soru için ergenlerin özgün ifadelerine de yer verilmiştir.

1.Çalışmaya katılan ergenlerin "Çocuk" kavramı hakkındaki görüşleri

Araştırmaya dahil edilen ergenlerin "çocuk" kavramını algılayışları; oyun oynayan, hayal kuran ve mutlu biri (f:18) ve yetişkinine bağımlı ve desteğe ihtiyacı olan biri (f:9) olarak dağılım göstermektedir.

Çocuk Kavramı Hakkındaki Görüşleri

Şekil 1. Ergenlerin “çocuk” kavramı hakkındaki görüşleri

E8 ergenlerin çocuk denilince aklına gelenleri “Çocuk denince, kendi hayal dünyasında çevrenin etkileriyle, büyük bir merakla dünyayı öğrenmek isteyen bir şahıs gelir aklıma. Sorumluluk duygusundan uzak, tek isteği sevgi ve oyun olan çoğu kötülükten habersiz yaşanan bir dönem” olarak ifade etmiştir.

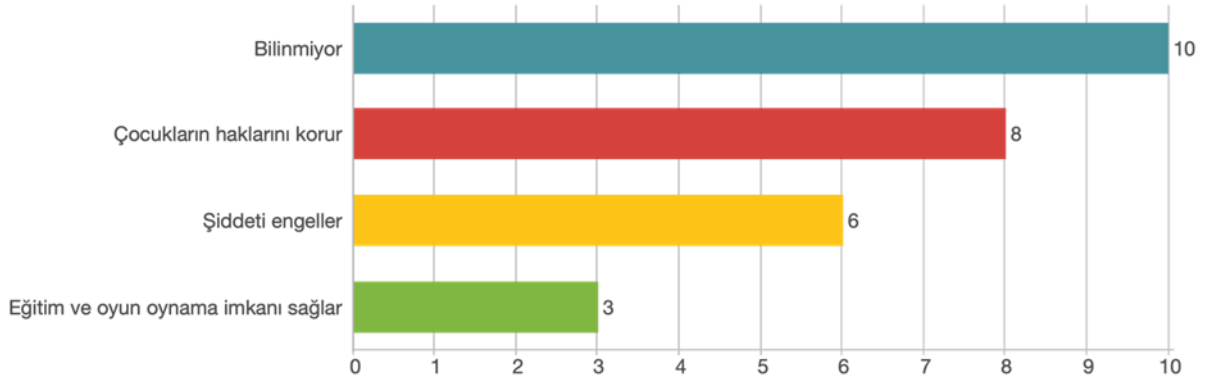
E19 ise “Çocuk denilince aklıma masum, saf temiz şekil verilecek bir hamur geliyor. Bir çocuk bebeklikten itibaren ailesini büyüklerini örnek alarak büyür. O doğduğunda şekilsiz bir hamurdur. Ailesi ve çevresi ona şekil verir.” şeklinde ifade etmiştir.

E20 ise “Çocuk denilince aklıma her zaman mutlu olmak isteyen, her zaman gülüp eğlenmek isteyen, şımararak ailesine her istediğini aldırarak isteyen, her zaman anne ve babasının arkasında olduğunu hissetmesi.” olarak ifade etmiştir.

2.“Çocuk Haklarına Dair Sözleşme” kavramı hakkındaki görüşleri

Araştırmaya dahil edilen ergenlerin “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme” kavramına ilişkin görüşleri; bilinmiyor (f:10), çocuk haklarını korur (f:8), şiddeti engeller (f:6) ve eğitim ve oyun oynama imkânı sağlar (f:3) olarak dağılım göstermektedir.

Çocuk Hakları Bildirgesine İlişkin Görüşleri

Şekil 2. Ergenlerin “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme” kavramı hakkındaki görüşleri

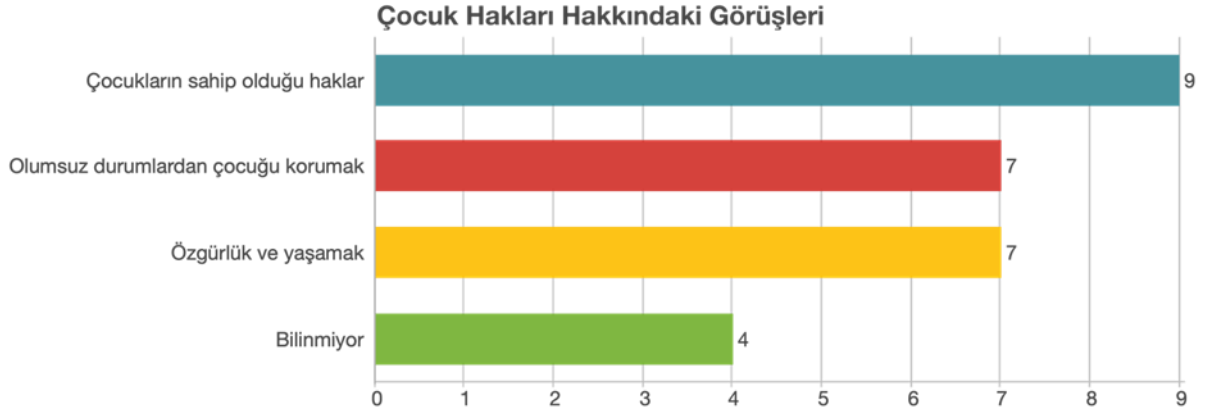
E6'nın Çocuk Haklarına Dair Sözleşme hakkında bildiklerini “Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların hangi haklara sahip olduğu ve bu haklardan nasıl yararlanacağını gösteren bir belgedir.” olarak ifade etmiştir.

E19 ise görüşlerini “Çocuklara hiçbir şekilde dokunulmamalıdır. Özgürlükleri elinden alınmamalıdır. Her çocuğun eğlenme öğrenme hakkı vardır.” şeklinde ifade etmiştir. E1'in görüşü ise “Şiddete maruz kalınmamalı, çocuk

istismarı suçtur.” şeklindedir.

3.“Çocuk Hakları” kavramına ilişkin görüşleri

Araştırmaya dahil edilen ergenlerin “Çocuk Hakları” kavramına ilişkin görüşleri; Çocukların sahip olduğu haklar (f:9), olumsuz durumlarda çocuğu korumak (f:7), özgürlük ve yaşamak (f:7) ve bilinmiyor (f:4) olarak dağılım göstermektedir.

Şekil 3. Ergenlerin “Çocuk Hakları” kavramı hakkındaki görüşleri

E4 çocuk haklarını “Devletin çocuklara verdiği haklar” olarak ifade etmiştir. E17 ise “Çocukların doğal özgürlükleri” şeklinde ifade etmiştir.

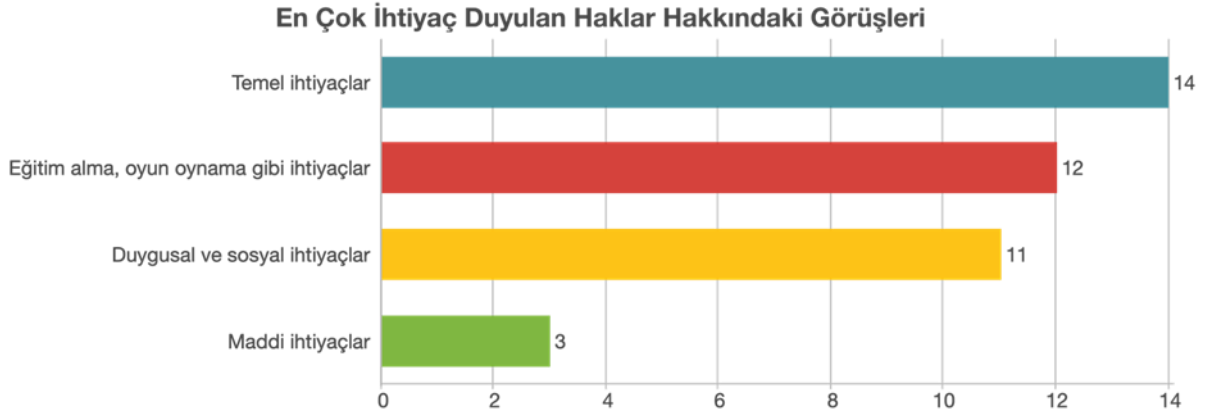
E19 çocuk hakları hakkındaki görüşlerini “Çocukların dokunulmazlık hakları olduğunu hepimiz yani her birey bilmesi lazım. Çoğu birey bunu bile bile günümüzde çocuk istismarları, çocuk şiddetleri uygulanıyor ve bunun üzerine günümüzde birçok çocuğun psikolojisi bozulmaktadır.” şeklinde ifade etmiştir.

E22'nin görüşleri ise “Çocukları

kötülüklerden uzak tutmak için çıkarılan yasalar. Çocuklar bir toplumda ne kadar en küçük kişiler olsa da yetişkin bir birey kadar hakları vardır.”

4.“Çocukların en çok ihtiyaç duyduğu haklar” hakkındaki görüşleri

Araştırmaya dahil edilen ergenlerin “Çocukların en çok ihtiyaç duydukları haklar nelerdir?” sorusuna verdikleri cevaplar: Temel ihtiyaçlar (f:14), Eğitim alma, oyun oynama gibi ihtiyaçlar (f:12), Duygusal ve sosyal ihtiyaçlar (f:11), Maddi ihtiyaçlar (f:3) başlıkları altında dağılım göstermektedir.

Şekil 4. Ergenlerin “En çok ihtiyaç duyulan haklar” hakkındaki görüşleri

E6'ya göre çocukların en çok ihtiyaç duyduğu haklar : “Güven ihtiyacı, insanların ona saygılı bir şekilde yaklaşması ve sorumluluk bilinci, belirli bir yaşa gelen çocukların belirli konularda söz sahibi olması vb. konularda hakları olmalıdır.”

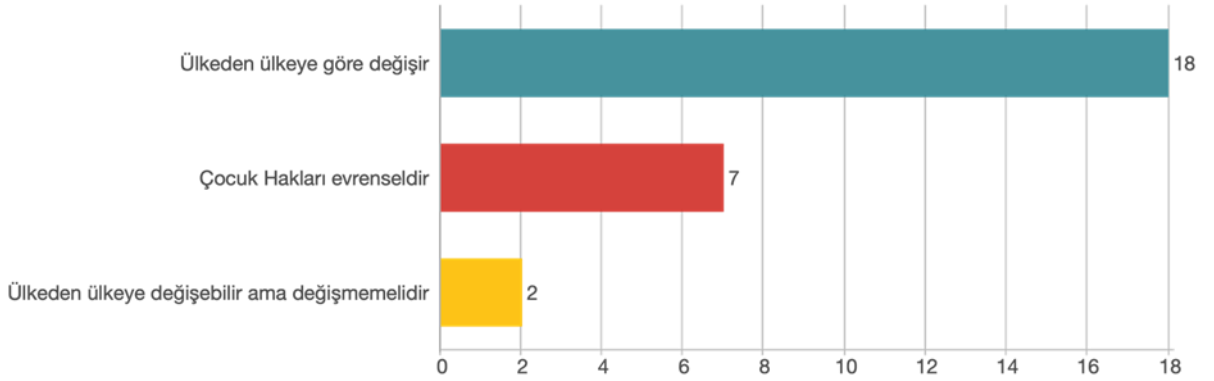
E22'ye göre çocukların en çok ihtiyaç duyduğu hakların “Eğlenme, rahatça oyun oynama” olduğunu belirtmiştir. E25'e göre çocukların en çok ihtiyaç duyduğu hakları “Çocuklar en çok kendine zarar verilmemesi

gerektiği ihtiyacı duyar.” olduğunu belirtmiştir.

5.“Çocuk haklarının ülkelere göre değişimi” hakkındaki görüşleri

Araştırmaya dahil edilen ergenlere “Çocuk Hakları” ülkeler arasında değişim gösterir mi sorusuna verdikleri cevaplar: Ülkeden ülkeye göre değişir (f:18), Çocuk hakları evrenseldir (f:7) ve ülkeden ülkeye göre değişebilir ama değişmemelidir (f:2) olarak dağılım göstermektedir.

Çocuk Haklarının Farklı Ülkelerdeki Durumu Hakkındaki Görüşleri

Şekil 5. Ergenlerin Çocuk Haklarının farklı ülkelerdeki durumu hakkındaki görüşleri

E26 çocuk haklarının farklı ülkelere göre değişip değişmediği hakkındaki görüşünü “Değişir çünkü bazı ülkelerin çocuklara verdiği değerler farklıdır. Bazılarına göre çocuklar hiçbir zaman büyümez. Bazılarına göre 12 yaşında evlendirilir. Bu adaletsizliktir. 18 yaşından küçük herkes çocuktur bu değişmez.” olarak ifade etmiştir.

E8’in çocuk haklarının farklı ülkelere göre değişim durumu hakkındaki görüşü “Bence çocuk hakları evrenseldir ve ülkeden ülkeye değişimi söz konusu olamaz. Her çocuk eşittir ve ayrıca her çocuk özeldir.” şeklindedir.

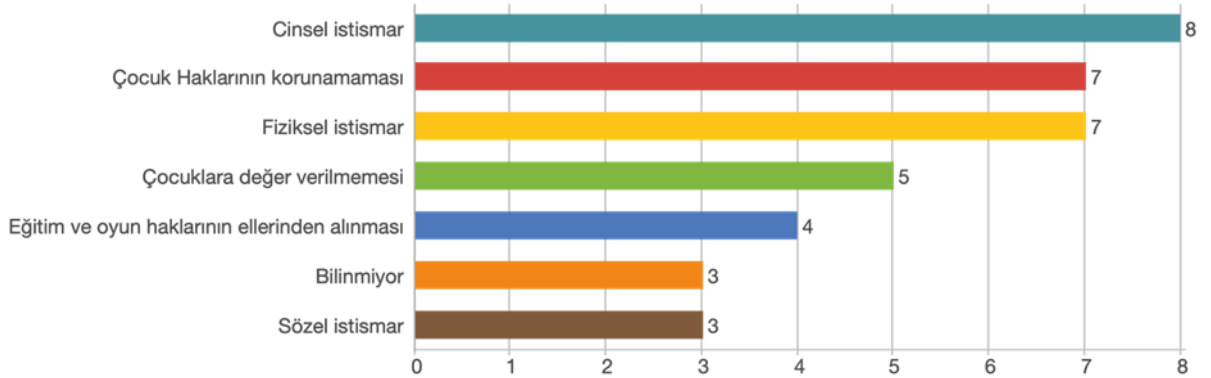
E5 ise görüşünü “Olabilir ama bence

olmamalı. Her çocuk özeldir ama hakları aynıdır. Ayrım gösterilmemelidir.” olarak ifade etmiştir.

6.Çocuk Hakları konusunda yaşanan sorunlara ilişkin görüşleri

Araştırmaya katılan ergenlerin Çocuk Haklarında yaşanan sorunlara ilişkin görüşlerine bakıldığında: Cinsel istismar (f:8), Çocuk haklarının korunamaması (f:7), Fiziksel istismar (f:7), Çocuklara değer verilmemesi (f:5), Eğitim ve oyun haklarının ellerinden alınması (f:4), bilinmiyor (f:3) ve Sözel istismar (f:3) şeklinde dağılım göstermektedir.

Çocuk Haklarında Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşleri

Şekil 6. Ergenlerin “Çocuk Hakları” konusunda yaşanan sorunlara ilişkin görüşleri

E1 çocuk hakları konusunda yaşanan sorunları “Tecavüz, taciz, zorbalık, şiddet, kötü söz söyleme, aile içi şiddeti gözünün önünde yapmak, küçük yaşta evlendirmek.” olarak sıralamıştır.

E5 çocuk haklarına ilişkin yaşanan sorunlar hakkındaki görüşlerini “Günümüzde dilencilerin çoğu çocuklardan oluşuyor. Dayak yiyip sokağa bırakılıyor, okula gönderilmiyorlar. Kimilerine yiyecek, içecek bile vermiyorlar. Kız çocuklarının yaşadığı istismarlar o kadar arttı ki

ölüden farksız yaşıyorlar.” olarak ifade etmiştir.

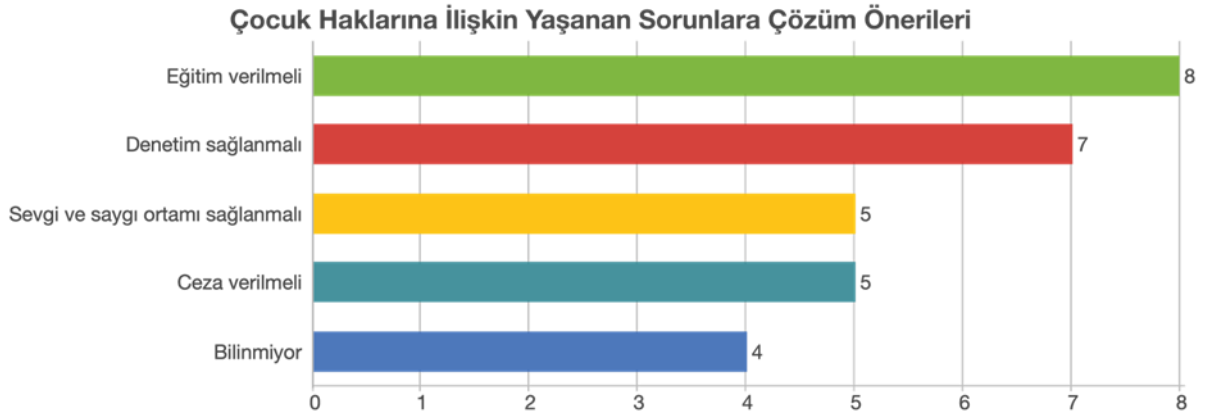
E7 ise yaşanan sorunları “Çocuk hakları olmasına rağmen insanların buna kanaat göstermeyip kendi bildiklerini okumaları çok büyük sorunlara yol açıyor.” olarak ifade etmiştir. E11 ise “Bence çocuklara yeterli haklar verilmiyor.” şeklinde düşünmemektedir.

7.Çocuk Haklarında yaşanan sorunlara çözüm önerilerine ilişkin görüşleri

Araştırmaya katılan ergenlerin Çocuk

Haklarına ilişkin yaşanan sorunlara sundukları çözüm önerilerine bakıldığında: Çocuklara eğitim verilmeli (f:8), Denetim sağlanmalı (f:7), Sevgi ve saygı ortamı sağlanmalı (f:5), Ceza verilmeli (f:5)

ve Bilinmiyor (f:4) olarak dağılım göstermektedir.

Şekil 7. Ergenlerin Çocuk Haklarına ilişkin yaşanan sorunlara sundukları çözüm önerileri

E2 çocuk haklarına ilişkin sorunları çözmek için yapılması gerekenleri “*Bazı kurumlarda çocuğa şiddet var. Bunların daha iyi denetlenmesi, çocuk haklarını öğrenmeli. Okulda rehber öğretmeni çocuk ile sürekli iletişim içinde olmalı.*” olarak ifade etmiştir.

E8’in sunduğu çocuk haklarına ilişkin yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerileri “*Çocuklara bir yetişkinmiş gibi davranıp onları anlamaya çalışmak. Söylediklerini gerçekten önemsemek olabilir.*” şeklindedir.

E20 çocuk haklarına ilişkin yaşanan sorunları çözmek için yapılması gerekenleri “*Ülkede çocuk hakları ile hakların daha yaygınlaşması için projeler yapılması ve herkesi bilinçlendirmesi gerekir.*” olarak ifade etmiştir.

E27’nin sunduğu çözüm önerileri ise “*Bence daha katı kurallar olmalı, ebeveynler çocuklarına istedikleri gibi davranmamalı ve yanlış bir davranışta bulunduğu anda anne ve babadan alınmalı, çocuk ise devlet himayesine girmelidir.*” şeklindedir.

TARTIŞMA

Ergenlerin çocuk hakları hakkındaki görüşlerinin incelenmesinin amaçlandığı çalışmada, ergenlerin büyük bir çoğunluğu sorulara kendi düşüncelerini ifade ederek cevap vermiş; bazı ergenler ise bazı konularda bilgisinin olmadığını ifade eden yorumlarda bulunmuşlardır.

Çalışmaya katılan ergenlere “Çocuk denilince aklınıza ne geliyor?” diye sorulduğunda “Oyun oynayan, hayal kuran ve mutlu biri.” ve “Yetişkinine bağımlı ve desteğe ihtiyacı olan biri.” şeklinde cevaplar dağılım göstermektedir.

Ergenler tarafından çocukların desteğe ihtiyacı olan bir kişi olarak yorumlanması dikkat çekmektedir. Türk Dil Kurumu (TDK) “küçük yaştaki erkek/kız” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2019). “Çocuk” aslında 0-18 yaşları arasındaki tüm bireyleri kapsayan bir şemsiyedir. Çocuk Hakları Sözleşmesinin ilk maddesi 18 yaşına kadar her insanın çocuk sayılmasına ilişkindir (Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1995). Maria Montessori’ye göre ise çocukluk dönemini yetişkin olma yolunda sadece bir geçiş aşaması olarak değerlendirmemektedir (Montessori, 2016). Çalışmaya katılan ergenlerin çoğunluğunun çocuğa ait özelliklere vurgu yaparak tanımlamaları oldukça önemli görülmektedir. Oyun oynamak, hayal kurmak ve mutlu gibi ifadeler ile tanımlanması çocukluğa ait pozitif duygularını yansıttıklarını düşündürmektedir. Yine benzer bir şekilde ebeveynlerin çocuk algısını soran bir çalışmada ise çocuk: Mutluluk kaynağı ve değerli bir varlık olarak tanımlanmıştır (Pesen, 2015). Diğer taraftan ise yetişkinine bağımlı ve desteğe ihtiyacı olan biri olarak tanımlamasının çocuğu yetişkinlerin gelişmemiş hali olarak değerlendirmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Aynı zamanda çocuk kavramını kendi çocukluğu ile tanımlayan ergenler de dikkat çekmektedir. Çocukluğu pozitif bir ifade ile genellikle geçmişe yönelik olarak tanımlamaktadırlar. İlkokul dördüncü sınıf öğrencileri ile yapılan bir çalışmada çocuk yine pozitif ifadeler ile tanımlanırken geleceğe vurgu yapıldığı belirlenmiştir (Gültekin, Güldoğan Bayır ve Balbağ, 2016). Yine mevcut çalışmanın aksine lisans öğrencileri ile yapılan bir çalışmada çocuklar “geleceğe” vurgu yapılarak tanımlandığı görülmektedir (Akıncı Demirbaş, 2015). Çocuk

tanımlaması için geleceğe vurgu yapan çalışmaların örneklem gruplarının mevcut çalışmanın örneklem yaş grubundan farklı olmasının böyle bir farklılığa neden olmuş olabileceği düşünülmektedir.

“Çocuk Haklarına Dair Sözleşme” denilince akıllarına ne geldiği sorulduğunda ise on ergen sözleşmeyi bilmediğini ifade etmiştir. Diğerleri ise çocukların haklarını koruduğu, şiddeti engellediği ve eğitim/oyun imkânı sağladığına ilişkin görüşlerini ifade etmişlerdir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye göre, çocuk hakları temelde dört ana hak üzerinde sınıflandırılmaktadır. Bunlar: yaşamsal haklar, gelişme hakları, korunma hakları ve katılma haklarıdır (Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1995). Ergenlerin de vurgu yaptığı gibi sözleşme; çocukların haklarını korumaya, onları şiddetten korumaya ve aynı zamanda çocuklara eğitim alma ve oyun oynama olanağı sağlamaktadır. Benzer bir şekilde Gültekin, Gürdoğan Bayır ve Balbağ (2016) tarafından çocukların gözlerinden çocuk haklarını incelemeyi amaçladıkları çalışmalarında, çocukların çocuk haklarına ilişkin en fazla eğitim hakkına vurgu yaptıkları ve bu konudaki yaşanan sorunlara odaklandığı sonucunu elde etmişlerdir (Gültekin, Gürdoğan Bayır ve Balbağ, 2016). Aslında bilindiği gibi çocuk hakları, insan haklarının içinde yer alan haklar arasındadır (Kurt, 2016). Tarihin birçok döneminde birçok toplum tarafından çocukların korunması gerektiği düşünülürken aynı zamanda farklı yönlerden çocuklar, istismara maruz kalmaktadır (Karakas ve Çevik, 2016). Nitekim ergenlerden alınan cevapların bir kısmı, çocukları korumaya yönelikken diğer kısmı çocuklara olanak sağlamaya yöneliktir.

Çocuk hakları denildiğinde akıllarına ne geldiği sorulduğunda ise ergenlerin çoğunluğu çocukların sahip olduğu haklar, olumsuz durumlarda çocuğu korumak, özgürlük ve yaşamak şeklinde ifade etmişlerdir. Diğer bir kısmı ise bu konuyu bilmediğini ifade etmiştir. Çocukların sahip olduğu haklar, olumsuz durumlardan çocuğu korumak ve özgürlük/yaşama hakkı vermek gibi yorumlarda bulunan ergen sayılarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ergenlerin cevapları incelendiğinde; çocukları istismardan, şiddetten ve kötülükten koruduğuna dair ifadelerin olduğu dikkat çekmektedir. Bu ifadeler çocukların korunması gerektiğini ve korumak için çocuk haklarına ihtiyaç duyulduğunu düşündüklerini göstermektedir. Aynı zamanda çocukların yaşamasına ve özgürlüğüne de olanak sağladığını

düşünmektedirler. Çocuğun özel bakıma ve özel gereksiniminin olmasından kaynaklı olarak bütün çocukların sahip olması gereken haklar “Çocuk Hakları” olarak ifade edilmektedir (Akyüz, 2012). Bu sebeple ergenlerin vurgu yaptığı noktalar, çocuk hakları ile ilgili doğru noktalara karşılık gelmektedir.

Özellikle sayıları sınırlı bile olsa çocuk haklarının ne olduğunu bilmeyen ergenler dikkat çekmektedir çünkü lise eğitimine gelene kadar çocukların farklı eğitim alanları içerisinde çocuk haklarına ilişkin bilgiye sahip olmaları beklenmektedir. Özellikle çocukların doğuştan sahip oldukları hakların uygulamadaki işleyişi, öncelikle çocukların sahip olduğu hakları bilmesi aracılığıyla gerçekleşmektedir (Gültekin, Gürdoğan Bayır ve Balbağ, 2016). Çocuk hakları konusunda çocuklara farkındalık yaratacak olan öğretmenlerin de aldıkları formasyonda, çocuk haklarının öğretimine ilişkin derslere yer verilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Lisans öğrencileri ile yapılan bir çalışmaya göre; öğretmen adaylarının lisans eğitimleri sırasında çocuk hakları ve çocuk haklarının öğretimi konusunda dersler almalarının önemli olduğunu düşündükleri görülmektedir (Neslitürk ve Ersoy, 2007).

Çocuklar en çok hangi haklara ihtiyaç duyar diye sorulduğunda ise ergenlerin büyük bir çoğunluğu; temel ihtiyaçlar, eğitim alma, oyun oynama gibi ihtiyaçlar, duygusal ve sosyal ihtiyaçlar gruplarında cevap vermişlerdir. Çalışma grubunun bir kısmı ise maddi ihtiyaçlara vurgu yapmıştır. Çocukların iyi oluş hallerini belirlemek için dört temel başlık dikkate alınmaktadır. Bunlar: “gelir, sağlık, eğitim ve sosyal katılım” olarak sıralanabilmektedir (UNICEF, 2013). Çocuk hakları aslında insan haklarıdır ve onlara doğumdan itibaren birey olma hakkı tanımaktadır. Bunun yanı sıra on sekiz yaşına gelene kadar gelişme, koruma ve katılma hakları ile özel olarak çocuğa tanınan haklardır.

Çocuğa tanınan tüm haklar önemli olup Abraham Harold Maslow (1943)’un İhtiyaçlar Hiyerarşisinde tanımladığı gibi insanların en temel ihtiyaçları fizyolojik ihtiyaçlardır. Daha sonra sırası ile güvenlik, ait olma, değer ve kendini gerçekleştirme gelmektedir (McLeod, 2007). Bu doğrultuda da düşünülecek olunursa çalışmaya katılan ergenlerin büyük bir çoğunluğu eğitim, oyun ihtiyaçları ve duygusal, sosyal ihtiyaçlara en temelde çocukların ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir. Bazı ergenler temel ihtiyaçlara vurgu yaparken bazı ergenler maddi ihtiyaçlara vurgu yapmaktadır. Barınma ve beslenme gibi temel ihtiyaçlardan daha çok ergenlerin eğitim/oyun gibi

ihtiyaçlara ve duygusal/sosyal ihtiyaçlara vurgu yapmasının oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Kendi bakış açıları ile tanımladıkları çocuk kavramının, çocukların sosyal ihtiyaçlara en çok ihtiyaç duyduğu düşünülmektedir. En nihayetinde çocuk haklarında yer alan konuların hepsi, önemli olup çocukların gelişimlerinde benlik ve kişilik kavramlarının sağlıklı gelişimi için çocukların, tüm haklarını bilerek bu farkındalık içinde yaşamaları oldukça önemlidir (Dinç, 2015).

Çocuk haklarının ülkeler arasında değişip değişmediği sorulduğunda ergenlerin büyük bir çoğunluğu değiştiğini ifade etmiştir. Geri kalan ergenler ise çocuk haklarının evrensel olduğunu ve ülkeden ülkeye değişebildiğini ama değişmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989'da kabul edilen sözleşmeye göre "Çocuk Hakları Sözleşmesi; taraf devletlerin ilan edilen ilkelere bağlı kalarak çocukların doğuştan sahip olduğu hakların kabul edilmesini özellikle ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan ya da başka durumlardan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiçbir ayırım gözetilmeden yararlanılmayı sağlayan haklardır." Bu nedenle belirtilen sözleşmeye bağlı kalarak çocuk haklarının ülkelerden ülkeye göre değişmemesi ve evrensel bir bildirge ile sabit kalması gerektiği düşünülmektedir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme hiçbir çocuğun ayrımcılığa uğramaması için açıklanmış ve hukuki, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarla birleştirilmiştir (UNICEF, 2004). İskandinav anaokullarındaki eğitimcilerin çocuklar ile etkileşimindeki çocuk haklarına ve cinsiyete bağlı etkileşimlerine odaklanan bir çalışmada, bireysel haklar kişinin bütünlüğüne; toplu haklar ise paylaşılan kurumsal haklarla ilişkilidir. Çocukların bu açılardan eğitimcileri iyiliksever olarak gördüğü belirlenmiştir. Aynı zamanda haklarla ilgili etkileşimlerde erkek çocuklarının hareketliliğin kabul gördüğü ve kız çocuklarına uyumsal davranışlara yönlendirildiğini göstermektedir (Johansson, Emilson, Röthle, Puroila, Broström ve Einarsdóttir, 2016).

Çocuk Haklarında yaşanan sorunlara ilişkin çocukların görüşleri sorulduğunda ise çoğunluk çocuk haklarının korunamaması, cinsel istismar ve fiziksel istismara vurgu yaparken sosyal/duygusal boyutta ise çocuklara değer verilmemesi, eğitim ve oyun haklarının ellerinden alınması şeklinde soruları cevaplamışlardır. Bunları takiben sözel istismar ve bilinmediğine

dair cevaplar da elde edilmiştir. Çalışmaya katılan ergenlerin de belirttiği gibi çocuğa yönelik şiddetin bir türü olan ihmal ve istismar çocuk hakları açısından sıklıkla meydana gelebilen bir durumdur (Uğurlu ve Gülsen, 2014). Ayrıca çocuk refahına engel olan bazı özel durumlar arasında çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu da yer almaktadır (Karakaş ve Çevik, 2016). Günümüzde ise dijitalleşmeyle çocuk haklarının internet kullanırken de farklı düzeylerde ihlal edilebileceğine ilişkin bilgiler gündeme gelmektedir (Livingstone ve Third, 2017). Yukarıda sıralananlar gibi ülkemizde ve dünyada çocukların çocuk haklarına ilişkin farklı sorunlar yaşadıkları bilinmektedir (Erbay, 2013).

Çalışmaya katılan ergenlerden çocuk haklarına ilişkin yaşanan sorunlara çözüm önerileri getirmeleri istendiğinde; eğitim verilmeli, denetim sağlanmalı, sevgi/saygı ortamı sağlanmalı, ceza verilmeli şeklinde çözüm önerileri sunulmuştur. Bunlara ek olarak dört ergen ise çözümün nasıl olacağını bilmediğini ifade etmiştir. Çocuk haklarının korunması hem devletler tarafından hukuki sistemin korunmasıyla hem de bireylerin farkındalıkları ile gerçekleştirilebilmektedir (Uğurlu ve Gülsen, 2014; Karakaş ve Çevik, 2016; Kurt, 2016). Hukuksal süreçlerin yanı sıra önlem almak açısından erken çocukluk döneminden itibaren çocuk haklarına ilişkin farkındalık çalışmalarının yapılması oldukça önemlidir. Okul öncesi dönem çocukları için yapılan çocuk hakları eğitimi çocukların eğitim öncesine göre bilgi düzeylerini arttırmaktadır (Washington, 2010). Farkındalık çalışmaları için çocuk haklarının öğretiminde oyun (Torun ve Duran, 2014), drama (Çarıkçı, 2019) tercih edilen yöntemler arasındadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Lise düzeyine gelene kadar çocukların farklı eğitim kademelerinde çocuk haklarına ilişkin bilgi sahibi olmaları beklenmektedir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar, lise öğrencilerinin çocuk hakları hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir. Bütün çocukların okul öncesi eğitiminden başlamak üzere, haklarının olduğuna ilişkin farkındalığının oluşmasının oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

Erken çocukluk dönemlerinden itibaren onlara, çocukların haklarının olduğu bilincinin verilmesi ve bu doğrultuda hakları hakkında eğitimlerin verilmesi hem bireysel hem de toplumsal olarak çocuk haklarının korunmasına olanak sağlayacağı düşünülmektedir.

Mevcut çalışma sadece çalışma grubunda yer alan lise öğrencileri ve görüşme formuyla

sınırlıdır. Çocukların “Çocuk Hakları” hakkında bilgi düzeylerinin belirlenmesi; onlara çocuk hakları konusunda hazırlanacak eğitim programları için yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akıncı Demirbaş, E. 2015. "Çocuk Gelişimi Bölümü Üniversite Öğrencilerinin "Çocuk" Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler." Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 4(1): 295-303.
- Akyüz, E. 2012. Çocuk hukuku çocukların hakları ve korunması. Ankara: Pegem Akademi.
- Çarıkcı, S. 2019. Çocuk hakları eğitimi programının ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin çocuk hakları tutum ve farkındalıklarına etkisi. (Doktora tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Dallos, R. & Draper, R. 2016. Aile terapisine giriş sistemik teori ve uygulama. (Kesici, Ş., Çev. Ed., Kiper, C. ve Mert, A., Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Dinç, B. 2015. Okulöncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların ebeveynlerinin çocuk hakları eğitimi konusundaki görüşleri. Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, 3(1), 7-25.
- Erbay, E. 2013. Çocukların katılım hakkı üzerine bir Türkiye değerlendirmesi. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 2(1), 38-54.
- Gültekin, M., Bayır, G. Ö. ve Dinç, M. 2016. Haklarımız var: Çocukların gözünden çocuk hakları. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Dergisi; 8(24): 971-1005.
- Harcourt, D., & Hägglund, S. 2013. Turning the UNCRC upside down: A bottom-up perspective on children's rights. International Journal of Early Years Education, 21(4), 286-299.
- Johansson, E., Emilson, A., Röthle, M., Puroila, A. M., Broström, S., & Einarsdóttir, J. 2016. Individual and collective rights expressed in educator and child interactions in Nordic preschools. International Journal of Early Childhood, 48(2), 209-224.
- Karakaş, B. ve Çevik, Ö. C. 2016. Çocuk refahı: Çocuk hakları perspektifinden bir değerlendirme. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18(3): 887-906.
- Kurt, S. L. 2016. Çocuk haklarına ilişkin temel uluslararası belgeler ve Türkiye uygulaması. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, (36): 99-127.
- Livingstone, S., & Third, A. 2017. Children and young people's rights in the digital age: An emerging agenda. New media & society, 19(5) 657-670
- McLeod, S. 2007. Maslow's hierarchy of needs. Simply psychology. (1): 1-8.
- Merriam, S. B., ve Tisdell, E. J. 2015. Qualitative research: A guide to design and implementation. John Wiley & Sons.
- Montessori, M. 2016. Çocukluğun Sırrı. (Çev. S. Bilgin) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Neslitürk, S. ve Ersoy, A. 2007. Okulöncesi öğretmen adaylarının çocuk haklarının öğretimine ilişkin görüşleri. Eğitimde Kuram ve Uygulama. 3(2): 245-257.
- Patrick, J. J. 1998. A Global Perspective on Human Rights Education. ERIC Digest.
- Pesen, A. 2015. "Ebeveynlerin "Çocuk" Kavramına Yükladıkları Metaforlar." Turkish Studies, 10(15): 731-748.
- T.C. Resmî Gazete. 1995. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf>. Sayı: 22184. (Erişim tarihi: 2019).
- TDK. 2019. Türk Dil Kurumu Sözlüğü. [<https://sozluk.gov.tr>]. (Erişim tarihi: 2019).
- Torun, F. ve Duran, H. 2011. Çocuk hakları öğretiminde oyun yönteminin başarıya, kalıcılığa ve tutuma etkisi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. (16): 418-448.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). 2019. Nüfus Projeksiyonları, 2018-2080. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.d?o?id=30567> (Erişim tarihi: 2019).
- Uğurlu, Z. ve Gülsen, İ. 2014. Çocuk hakları ve hukuki bağlamda çocuğun ihmal ve istismardan korunması. Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi. 1(1): 1-24.
- UNICEF. 2004. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. (Unicef Türkiye Temsilciliği tercümesi).
- UNICEF. 2013. Çocuk refahı belgesi. Kalkınma Bakanlığı ve UNICEF Türkiye Temsilciliği.
- Uçuş, Ş., & Şahin, A. E. 2012. Çocuk Hakları

Sözleşmesine yönelik öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşleri. Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 3 (1), 25-41.

Washington, F. 2010. 5-6 yaş grubu çocuklarına uygulanan aile katılımlı çocuk hakları eğitimi programının etkililiğinin incelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: Marmara Üniversitesi.